

SAYIN MECLİS VE HÜKÜMET BAŞKANLARIMIZ,

SAYIN KONUKLARIMIZ,

SAYIN ARKADAŞLARIM.

1963-64 Adalet Yılı'nın başlaması dolayısıyla düzenlenen bu toplantıya şeref vermiş olduğunuz için hepimize ayrı ayrı teşekkürler ederim.

Geçen yıl aramızdan sonsuz olarak ayrılan bütün hâkimlere ve diğer adalet görevlilerine ve özellikle Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesi Başkanlığı'ndan emekli Sabri Erbil'e, Dördüncü Ceza Dairesi Üyesi Celâl Toksoy ile Beşinci Hukuk Dairesi Üyesi Vasfi Göksu'ya Ulu Tanrı'dan rahmet, emekliye ayrılmış olanlara ve bu arada Yargıtay Birinci Ceza Dairesi Üyesi Fahrettin Demirel'e de uzun ve rahat ömürler dilerim.

Bugünkü konuşmada iki yön üzerinde durmak istiyorum: Bunlardan birincisi, sosyal ve ekonomik kalkınma ile adalet diğer deyimle yargı işleri arasındaki münasebete, diğeri de Adalet Bakanlığı'nca hazırlanmış bulunan Adliye Mahkemeleri Kuruluş Kanunu ön Tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanunu Ön Tasarısının bazı ilkeleri üzerinde kişisel düşüncelere ilişkin olacaktır.

Anayasa'mızın 129. maddesinde (iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma, bu plâna göre gerçekleştirilir) hükmü konulmuş, plânın yapılmasının ve değiştirilmesinin özel kanunla düzenleneceği bildirilmiştir. Buna göre plânın yapılması ve değiştirilmesine ilişkin özel bir yasa çıkarılmış ve 5 yıllık plân, Yasama Meclisi'nce kabul edilmiş bulunmaktadır.

Anayasa'nın (Başlangıç)ında belirtildiği üzere Türk Ulusu, (demokratik hukuk devletini kurma azmiyle dolu olarak, insan hak ve hürriyetlerinin, millî dayanışma ve sosyal adaletin, ferdin ve toplumun huzur ve refahının sağlanmasını ve teminat altına alınmasını mümkün kılacak bütün hukukî ve sosyal temelleri kurmak için) hazırlanmış olan bu Anayasa'yı kabul etmiş ve Anayasa'nın 2. maddesindeki (Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir) sözleriyle de, iktisadî ve sosyal kalkınmanın, ancak hukuk devleti çerçevesi içinde gerçekleşebileceği ilkesini, kesinlikle benimsemiştir. Hukuk devleti demek, gerek devletin, gerek yurttaşların, her türlü işlerinde hukuk kurallarına ve özellikle Yasaya bağlı oldukları devlet demektir. Çağdaş anlayışa ve Anayasa'mızın, Yasama Meclis'lerinin gördüğü işlerden ve idarenin bütün işlemlerinden ve eylemlerinden dolayı Anayasa ve idare Mahkemelerinde dava açılabilmesini öngören hükümlerinin temel düşünceye göre devletin hukuka bağlı tutulması, onun organlarının bütün işlemlerine ve yurttaşların bütün haksız davranışlarına karşı hâkime başvurma yetkisinin tanınmış olmasıyla mümkündür. O halde, hukuk devletinde son söz, hâkimin sözü ve hukuk devleti de, sonuç olarak, hâkimlerin üstün durumda oldukları bir devlettir.

Bundan başka iktisadî kalkınmanın temeli olan sermayenin ve emeğin ve hatta iktisadi işletmeleri meydana getiren müteşebbisin iş alanına atılabilmesi için sermayenin, emeğin ve teşebbüsün haklarını tam olarak ve kısa yoldan alabilmelerinin sağlanmış bulunması ve ilgili kimselerin haklarını tezelden alabileceklerinden emin

olması, sosyal bir zorunluluktur. Gerçekten, sermayenin veya emeğin yahut teşebbüsün hukukî güvenden yoksun olduğu yerlerde ve zamanlarda, iktisadî yatırımlar ve üretim, gayet az, çalışma ise gayet verimsiz olur. Bu azlık ve verimsizlik ruhî bazı sebeplere dayanır; nitekim, sermayenin ve hele yabancı sermayenin bütün genişliğiyle işe yatırılması için, azalması tehlikesinin en aşağı derecede ve kâr sağlama ihtimalinin ise en yüksek derecede olmasını sermaye sahibinin araması, tabii bir eğilim gereğidir, işçinin emeğini işine verip tam bir verim sağlaması da, yine hakkını tezelden ve eksiksiz olarak yerine getirecek sosyal cihazın bulunması ve bunun bulunduğunu ve iyi işlediğini kendisinin bilmesi ve hakkına tereddütsüzce güven beslemesiyle olabilir. Varlığını boş yere yıpratmamak kaygısı altında bulunan insanın ruhî eğilimi, onu bu yola götürür. Bu ruhî engellerin kaldırılması, ancak ve ancak, hukukî güvenin hakim olmasına bağlıdır. Hukukî güven dahi, mahkemelerin çabuk ve doğru kararlar vermelerinin sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Bunun için de görevini gerçekten yapabilecek ve bütün verimiyle çalışabilecek yeter sayıda hâkimin yetiştirilmiş ve iş başına geçirilmiş olması gerekir.

Demek ki, gerek Anayasa'nın hükümleri bakımından, gerekse, özel olarak iktisadî kalkınmanın gerçekleştirilmesinde büyük bir etki yapacak önemli bir olay olması bakımından, hâkim yetiştirme konusunun kalkınma plânında, mühendis veya doktor yetiştirme konuları gibi, ele alınması gerektiği halde bu yön üzerinde ayrıca durulmamış bulunması, doğru olmamıştır. Bu boşluğun hemen doldurulması yoluna gidilmesi, çok yerinde bir davranış olacaktır. Yeter sayıda ve görevini her yönden eksiksiz yapabilecek hâkim yetiştirilmesi işi plâna bağlanmazsa, iktisadî ve sosyal kalkınmanın şartları bütünüyle gerçekleştirilemeyecek ve kalkınma amaçlarına erişilmemesi tehlikesiyle karşılaşmak, hemen hemen sakınılmayacak bir durum olacaktır.

Şimdi söylevin diğer bölümüne geçiyoruz : Burada Adalet Bakanlığı'nca hazırlanıp Temmuz 1963'te Ankara Yeni Ceza Evi Basımevi'nde bastırılmış bulunan (Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçesi) ve (Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı) adlarını taşıyan ön tasarılar üzerindeki bazı düşüncelerimi arzlemeye çalışacağım :

1 - Adliye Mahkemeleri Kuruluş Tasarısında göze çarpan yeniliklerden birisi, (Üst Mahkemeler) adı altında istinaf Mahkemelerinin kurulmasıdır. Çağdaş devletlerde, ilk hâkim tarafından verilen bir kararın yanlış olabileceği gözönünde tutularak davayı ilk hâkimin incelediği gibi inceleme ve ilk hâkimin kararını doğru bulursa onamak, yanlış bulursa doğru kararı kendisi vermek üzere (Üst Mahkeme) denilen mahkemeler kurulmuş ve üst mahkemelerin kararları üzerinde yalnız kanunun doğru uygulanmış olup olmadığı yönünden inceleme yapmak üzere Yargıtay'a yer verilmiştir. Osmanlı Adliyesi'nde 19. yüzyılda istinaf Mahkemeleri kurulmuşken, Cumhuriyetin ilk yıllarında, yeter sayıda yetenekli hâkim bulunmaması ve işlerin bu mahkemelerde yıllarca sürüncemede kalmasına rağmen yine doğru kararlar verilmemesi gibi sebeplerden ötürü, bu mahkemeler kaldırılmıştır. Ön tasarı, hem yurttaşlara yeni bir hukukî teminat sağlamak, hem de Yargıtay'ın altından kalkılmaz hale gelen yükünü hafifletmek üzere üst mahkemeleri Türkiye'nin 25 yerinde kurmakta ve Eylül 1964'ten başlayarak faaliyete geçirmektedir. Tasarıya ekli kadro cetveline göre üst mahkemelerdeki daire sayısı (55) olacaktır. Yabancı ülkelerdeki gibi, yurttaşlarımızı da yanlış kararlardan iyice korumak düşüncesi, üst mahkemelerin kurulmasını haklı gösterebilir. Lâkin, her şeyden önce, bu mahkemeler yeter sayıda yetenekli hâkimden

kurulmazsa, mahkemelerin sayısı işlerin birikmesine meydan vermiyecek kadar çok olmazsa, kuruluş bakımından birbirini tutmayan kararlar vermeleri ve boyuna içtihat aykırılıklarına yol açmaları önlenmezse, bunların kurulmasıyla adalet işleri büsbütün çıkmaza girer ve beş on yıllık bir denemeden sonra peniden kaldırılmaları zorunluğu doğar. Tasarı gerekçesindeki (S. 9) sayılara göre bir yılda (165282) işin Yargıtay yerine üst mahkemelere geleceği kabul edilirse, 55 üst mahkeme dairesinin her birine ortalama yılda (3005) dosya düşecektir ki, üç kişilik bir kurulun bu kadar dosyayı inceleyip hiç değilse üçte birinde yeniden delil toplama yoluna gidip yıl içinde karara bağlaması, hemen hemen imkânsızdır. Her yıl gelen işin % 25'inin ertesi yıla devredileceği en iyimser bir tahmin ile kabul edilirse, az bir zaman içinde üst mahkemelerin iş yığını altında ezileceği kolayca anlaşılır. Demek ki, 55 daireselik üst mahkeme kuruluşu, sayı bakımından ihtiyaçtan çok azdır. Esasen, tasarının gerekçesinde, nasıl bir hesaba dayanılarak 55 dairenin ihtiyaca elverişli görüldüğü açıklanmış değildir. Bundan başka 1. sınıfa ayrılmış hâkimlerin kabarık sayısına rağmen, özel olarak hukuk daireleri için, yeter sayıda yetenekli üst mahkeme hâkimi bulunabileceği, çok şüphelidir. Nihayet, üst mahkemeler, kesin olarak verdikleri kararlarda, -ki bütün çağdaş hukuk sistemlerinde olduğu gibi üst mahkemelerin kararlarından bir bölümün (meselâ tasarıdaki gibi 3000 liraya kadar olan davalara ait kararların) kesin olması bir zorunluktur- hem birbirleriyle, hem de Yargıtay'la çelişmeye düşeceklerdir ve böylece birbirinin aynı nitelikteki işlerde, birbirine aykırı kararların sayısı, yüzleri ve belki binleri bulacaktır. Bu durumun, adaletin temellerinden olan eşitlik ilkesini iyice sarsacağı, kolayca anlaşılır. Her ne kadar tasarıda, başka bir üst mahkemenin veya Yargıtay'ın benzer olaydaki kararına aykırı bir karar veren üst mahkemenin, bunun gerekçesini kararında göstereceği ve kararının temyiz edilebileceğini yazarak Yargıtay'a başvurma yolunu açık tutacağı yolunda bir hüküm konulmuş ve böylelikle birbirini tutmayan kararların önlenmesi hedef tutulmuş ise de, kendi önceki kararına veya başka bir mahkeme kararına aykırı karar veren mahkemenin, öbür kararı bilmediği veya hatırlayamadığı için böyle yaptığı düşünülürse, bu tedbirden hemen hemen hiçbir ameli sonuç beklenemez. Eğer mahkemelerin kararları, bilimsel gereklere uygun olarak sınıflandırılır, fişlere geçilir ve yayınlanırsa, fişlerin incelenmesiyle, benzer olayda, bir mahkemenin ne karar vermiş bulunduğu kolayca tesbit olunur ve birbirini tutmaz kararlar verilmesi önlenir veya üst mahkemenin temyiz yolunu açık tutması sağlanır ama tasarıda, kararların bilimsel yollarla sınıflandırılması ve fişlere geçirilmesi yolunda hiçbir hüküm yoktur.

Hâkimler ve Savcılar Kanunu Ön Tasarısının gerekçesinde, hâkim yetiştirme yolundaki stajın hiçbir işe yaramadığı bildirilerek yeni bir staj şekli teklif edilmektedir. Yine bu tasarının geçici 1. maddesinin gerekçesinde bugün için 200'ü aşkın hâkimlik ve savcılığın boş olduğu belirtilmektedir. Böylece, bugünkü ihtiyacı karşılayacak sayıda bile hâkim ve savcının görevde bulunmadığı ve yetişenlerin, hiç değilse bir bölümünün, yetişmesinin asla yeterli olmadığı açıkça kabul edilmektedir. Bir yandan bu eksiklikler ve elverişsiz şartlar bildirilirken, öte yandan üst mahkemelerin kurulmasıyla yeni ve yetişkin hâkime ihtiyaç gösteren kadrolar meydana getirmek, herhalde anlaşılması ve açıklanması kolay görülmeyen bir durumdur.

Nihayet, mahkemelerde veya savcılıklarda az bir süre çalışmış bulunan arkadaşlar bilirler ki, bugünkü mahkemelerde bile, bina, yazı makinası, yazı makina şeridi, mobilya gibi şeyler eksik veya kötüdür. Meselâ bir yılda en aşağı 10-15 makine şeridine ihtiyacı olan mahkemelere yerine göre 2-3 şerit verilmekte ve gerisi hâkimler

tarafından sağlanmaktadır. Hele yazı makineleri onarılamaz duruma girmiş bulunan birtakım mahkemelerinin hepsine, lâzım olan yeni makinelerin verilmesi de hayli zor ve çoğu zaman imkân dışıdır. Bugünkü kuruluşta bile böyle birçok eksiklikler ve aksaklıklar, varken ve yarım tedbirle kurulmuş olan müesseselerden büyük bir kazanç ve verimlilik beklenemezken, önceden hiçbir hazırlık yapmadan yeni kuruluşlara gidilmesi, sosyal aksaklıklar doğurmaktan başka bir işe yaramayacak gibi görülmektedir.

Bütün bu açıklamalar özetlenirse, kurulacak üst mahkemelerin daire sayısının ihtiyacı karşılamaktan az olması, gerçekten yetenekli üst mahkeme hâkimlerinin yeter sayıda bulunmasının bugün dahi, şüpheli olması ve mahkemelerin birbirini tutmayan bir çok kesin kararlar vererek bir çok eşitsizlik yaratması tehlikesi yüzünden, bugün için, bunları kurmaktan büyük zararlar doğacağı sonucuna varmaktadır. Üst mahkemelerin kurulması için herşeyden önce yapılacak plâna göre 5 veya 10 yıl içinde yeter sayıda hâkim yeteştirilmesi, bu mahkemeler için gerekli binaların ve araç ve gereçlerin en küçük bir eksiğe yer bırakmamak üzere vaktinden önce sağlanması, bütün mahkemelerin kararlarının uzman kişilerce sınıflandırılması ve fişlere geçirilerek yayınlanması için gerekli yetişmiş adamların ve gereçlerin el altında bulundurulması, şarttır; ancak bu şartlar hakkıyla yerine geldikten sonradır ki, üst mahkemeler kurulabilir ve gerek devlet, gerek yurttaşlar bunlardan gerçekten yararlanabilir.

2 - Tasarıdaki yeniliklerden birisi de, Yargıtay Hukuk ve Ceza Genel Kurulları'nın toplanma yeter sayılarının ve karar sayılarının şimdiki hükümlere göre indirilmiş olmasıdır. Halbuki genel kurul şekli, genel kurul günleri yani haftada birer gün Yargıtay'ın özel dairelerinin çalışmasına imkân kalmaması ve belli bir sayıdan çok üyesi bulunan yargı kurullarında üyelerin dikkatlerinin dağılması yüzünden, kurulda çok sayıda hâkim bulundurmaktan beklenen amacın uygulamada elde edilmemesi sebebiyle sakıncalıdır. Bunun yerine dairelerce verilecek bozma kararlarına karşı mahkemelerin yine eski kararı vermeleri yani ilk kararlarında direnmeleri halinde bu kararı inceleyecek kurulun veya içtihadı birleştirme kurullarının, dairelerin başkanları ile dairelerden seçilecek belli sayıda üyelerden meydana gelmesi şekli, ileri sürülen sakıncaları önleyecektir. Nitekim, Alman Yargıtayı'nda içtihadı birleştirme işleri, (büyük daire) adı verilen böyle bir kurulda incelenmekte, Askerî Yargıtay'ın son kuruluş kanunuyla da direnme kararları genel Kurulda değil, fakat (daireler kurulu) denilen Alman sistemine benzeyen bir kuruluş olan kurullarca incelenmektedir.

Bundan başka yasaların Anayasa'ya aykırılığı sebebiyle kaldırılmasına kesin olarak karar veren veya yüksek mahkemeler hâkimleriyle diğer devlet büyüklerini göreve ilişkin suçlarından dolayı yargılayıp ölüm cezasına kadar varan cezalarla kesin olarak hükümlerinden Anayasa Mahkemesi'nin 15 hâkimden, genel seçimleri, hükümsüz sayarak Yasama Meclisleri'nin kuruluşu ve yurdun kaderi üzerinde büyük etkiler yapabilecek olan ve bu nitelikteki kararları kesin bulunan Yüksek Seçim Kurulu'nun 7 hâkimden meydana geldiği ve bu sayıların Anayasa ile belli edildiği, direnme kararlarının veyahut içtihadı birleştirme kararlarının nitelikçe Anayasa Mahkemesi kararlarından veya Yüksek Seçim Kurulu Kararlarından daha önemli bulunmadığı gözönünde tutulursa, direnme kararlarını inceleyen veya içtihadı birleştirme kararı veren Yargıtay Kurulları'nın 15'den çok fazla sayıda hâkimden meydana gelmesi, Anayasa sistemi ve hukuk sistemi içinde mantığa uygun olmaz. O halde, hem ihtiyaçlara ve adaletin gereklerine, hem de Anayasa sistemine uygun bulunan ve Yargıtay Hukuk ve Ceza Başkanlar Kurulları'nın Ocak 1963'te oybirliğiyle vermiş

oldukları kararlara uygun düşen daireler kurulu şeklinin benimsenmesi çok yerinde olacaktır.

3 - Kuruluş Kanunu Tasarısının yeniliklerinden birisi de Yargıtay'da Başkanlar Kurulu ve Yönetim Kurulu adı altında iki kurula yer vermiş olmasıdır. Bu kurulların gördükleri işlerin önemine göre (ki bu işler, kural olarak yönetim işleridir) üye sayısı fazladır. Bu fazlalık, az önce belirtildiği üzere, Anayasa Mahkemesi Hâkimleri sayısı ile Yüksek Seçim Kurulu Hâkimleri sayısına göre bir mantıksızlık meydana getirdiği gibi başkan ve üyelerin bu kurullarda bulunmak üzere dairelerinden ayrılmaları sonunda dairelerin çalışmalarına da zarar verecektir.

4 - Tasarının yeniliklerinden birisi de Yargıtay Raportörlüklerinin kaldırılmasıdır. Bu hüküm, Yargıtay'ı işlemez bir duruma sokacaktır.

Gerekçenin 9. sahifesinde yazılı bulunan Yargıtay Özel Dairelerinin 1962 yılına ait karar sayılarını ve cezada 7, hukukta 11 daire bulunduğunu esas alarak bir hesap yaparsak ve beher üyeye yılda ve ayda ortalama kaç dosya düşeceğini bulursak, yalnız üyelerin dosya okumalarıyla, işlerin, gecikmeye ve birikmeye yer kalmadan, incelenmesine imkân bulunmadığını anlarız. Söz konusu bilgilere göre ceza dairelerinin yıllık karar sayısı (90850), hukuk dairelerinin yıllık karar sayısı ise (113920)'dir. Tasarı hükümlerince sulh işleriyle değeri üçbin lirayı aşmayan mamelek hukukuna ait davalar, Yargıtay'a gelmeyecektir. En iyimser bir hesap ile bunların sayısının şimdiki sayısının % 50'si olacağı kabul edilse ve beher dairede sürekli olarak yedi üye bulunabileceği farzedilse (ki Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısına ekli 5 sayılı cetvel gereğince Yargıtay üye sayısı 111'den ibaret bulunduğundan ve 18 daire için yedişerden 126 üyeye ihtiyaç olduğunda, bu 7 sayısı ancak üç daire için gerçekleştirilecek ve 15 dairede ancak altışar üye bulunabilecektir. O halde beher dairede 7 üye bulunabileceği, gerçeğe aykırıdır), beher ceza dairesine yılda ortalama (6428) ve her bir ceza üyesine (yılda 10 ay hesabiyle) ayda ortalama (91) dosya, beher hukuk dairesine yılda ortalama (5178), beher hukuk üyesine ayda ortalama (73) dosya düşecek demektir. Bu sayı, yabancı ülkeler yüksek mahkemeleri hâkimlerine düşen yıllık ve aylık dosya sayılarıyla ölçülemez derecede yüksek olduktan başka, Askerî Yargıtay'ın son kuruluş kanunuyla kabul edilen ölçülere de asla uymamaktadır. Meselâ Batı Almanya Yargıtay'ının 8 hukuk dairesinin 1961'de toplam olarak iş sayısı (2120) dosyadır ve üye sayısı 70 kadardır. Buna rağmen Yargıtay'ın işlerinin hafifletilmesi, istenmektedir. Bizim Askerî Yargıtay'daki durum şöyledir: Askerî Yargıtay'ın yıllık iş sayısı, ortalama (5000)'dir; 4 dairesi, beher dairede 7 üyesi vardır. Buna göre yılda beher daireye ortalama (1250) ve beher üyeye ortalama (178) ve ayda beher üyeye ortalama (17) dosya düşmektedir. Nihayet, işlerinin sayısının Yargıtay'ın işleriyle karşılaştırılmasına imkân olmayan Anayasa Mahkemesi için dahi raportörlükler kabul edilmiş iken tam bir içtihat mahkemesi olarak çalışması hedef tutulan Yargıtay'ın bundan yoksun ve üyelerinin dosya yükü altında bırakılması ve ne gibi bir hesap sonunda varıldığı belli olmayan bir gerekçe ile Üst Mahkemelerin kurulmasından sonra Yargıtay'ın yükünün çok hafifleyeceği ve Yargıtay'ın artık bir içtihat Mahkemesi gibi çalışmak durumuna gireceği kabul edilip raportörlük müessesesinin kaldırılması, doğru görülmez.

Şimdi de Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısının dayandığı ilkelerden bazıları üzerinde duralım:

1 - Tasarıda hâkim aylıkları, devlet memurlarının aylıkları esas alınarak belli edilmekte ve ayrıca ödenekler kabul edilmektedir. Halbuki Anayasa'nın 134. maddesinin 2. fıkrasında (Hâkimlerin aylık ve ödenekleri, adalet işlerinin özelliği ve önemi gözetilerek kanunla tesbit olunur) denilmektedir. Bu hükmün yazılışından açıkça anlaşıldığı üzere, hâkimlerin aylıkları, adalet işlerinin devlet işleri arasındaki özel durumu ve büyük önemi gözönünde tutularak diğer devlet görevlilerinin aylıklarından ayrı ve üstün şekilde belli edilecektir. Eski Anayasa'nın 56. maddesindeki (Hâkimlerin evsafi, maaş ve muhassesatları ve sureti nasp ve azilleri, kanunu mahsus ile tayin olunur) hükmü karşısında 1947 yılında ve daha sonraları, hâkimlere yalnız ödenek verilerek bir menfaat sağlama yoluna gidilmişse de bugünkü metin, bundan çok farklı olduğundan dolayı, hâkimlerin aylıkları için dahi ayrı hükümler konulması zorunluğu vardır ve hâkim aylıklarının diğer devlet görevlilerinin aylıklarıyla bir tutulması, Anayasa'ya uygun sayılamaz. O halde, aylık cetvelinin yeniden düzenlenmesi şarttır. Zaten, hâkimliğe yararlı gençleri mesleğe çekebilmek ve meslektekileri dış yaşayışın çekimine kapılmadan meslekte tutabilmek için dahi böyle bir tedbire ihtiyaç vardır.

2 - Yürürlükte bulunan Hâkimler Kanununa göre, hâkimin görev yerinden rızası olmaksızın ayrılarak başka yerdeki bir göreve atanması, bazı şartlarla yasaktır. Buna yer teminatı veya coğrafi teminat denilmektedir. Anayasa'nın hâkim teminatının kapsamını gösteren 133. maddesinde bu yer teminatı kabul edilmiş değildir. Buna dayanılarak tasarıda yer teminatı dört yıllık bir dönemle sınırlandırılmaktadır. Bir yerde dört yıl kalan hâkim, dört yılın bitmesinden sonra gelen bir ay içinde Yüksek Hâkimler Kurulu kararıyla rızası aranmaksızın başka bir yere kaldırılabilir. Bu bir ay içinde yeri değiştirilmeyen hâkim, yeniden dört yıl için yerinden kaldırılamayacaktır.

Anayasa, yer teminatını hâkim teminatının unsurlarından saymakla beraber, tasarının görüşü yine Anayasa'ya aykırıdır. Zira, Anayasa hâkimler için her yönden şimdi yürürlükte bulunan hükümlerle sağlanandan daha ileri bir durum yaratmayı amaç edinmiş ve herhangi bir yönden bir gerilemeyi düşünmemiştir. Halbuki tasarının hükümleri, yer teminatı bakımından hâkimleri eskisinden daha geri bir duruma sokmaktadır ki, bu geriye gidiş Anayasa'nın genel ilkeleriyle bağdaştırılmaz.

Hiç şüphe yok ki, elverişsiz bölgelerde çalışan hâkimlerin elverişli bölgelerde de çalışmalarının ve böylece meslektaşlar arasında eşitliğin sağlanması, büyük bir zorunluktur. Bu durum, elverişli yerlerdeki açıkların doldurulmasında elverişsiz yerlerden hâkim getirilmesinin esas tutulması, elverişli yerlerde yükselme süresi dolanlara başka yerler teklif edilerek ve teklifi kabul etmeyenlerin ise (yürürlükte bulunan Hâkimler Kanununun 59. maddesinde benimsenmiş şartlara benzer hükümler konularak) yükselmeden yoksun bırakılması yoluyla teklifi kabule zorlanması ve nihayet, elverişsiz bölgelerde (çalışanların hepsine verilmese bile) belli bir süre çalışmış olan hâkimlere (elverişsiz yer tazminatı) adıyla ek bir ödenek verilmesiyle sağlanabilir.

Bu açıklamalara göre yer teminatı hükümlerinin şimdiki Hâkimler Kanunundaki hükümlere uygun olarak konulması ve elverişsiz yerlerde belli süre kalıp ve başka yere atanmaları yapılamayanlara ek bir ödenek kabul edilmesi gereklidir.

3 - Tasarı; savcılar, kaderleri bakanlığın iradesine bağlı birer memur durumunda tutmaktadır. Halbuki, bakanlığın onlar üzerinde işlem yapma yetkisi bir dereceye kadar saklı tutulmakla beraber, özlük işleri Yüksek Hâkimler Kurulu'na verilmelidir. Bu durum, savcılar için dahi teminat sağlanmasını öngören ve Yüksek Hâkimler Kurulu'nun görevleri içinde savcıların özlük işlerinin alınmasını yasak etmeyen Anayasa hükümlerine aykırı olamaz. Geçen yıldaki söylevde de üzerinde durduğum bu önemli konuyu hatırlatmakla yetiniyorum. Esasen tasarı, Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu ile olduğundan daha fazla, bakanlığın savcılık işlerine karışması ve savcılar üzerinde söz sahibi olması eğilimini göstermektedir.

4 - Tasarının C. Başsavcısının Yargıtay Haysiyet Divanı'n'a verilmesinde Adalet Bakanı'na yetki tanıyan hükmü, Anayasa'ya aykırıdır. Zira, Anayasa'nın 137. maddesinin 2. fıkrası uyarınca C. Başsavcısı Yüksek Mahkemeler Hâkimi durumundadır ve Anayasa hükümlerince Adalet Bakanı bir hâkim için Haysiyet Divanına verilmesi veya verilmemesi yolunda bir işlem yapamaz.

Şimdiye kadar arzettiğim açıklamalardan anlaşıldığı üzere, öntasarıların iyice gözden geçirilmeleri ve ancak bundan sonra yasalaştırılmaları yoluna gidilmesi her halde lâzımdır. Bunlardaki Anayasa'ya, yargı işinin niteliğine ve ihtiyaçlarına uymayan hükümler burada söylenenlerden ibaret değildir. Her iki tasarıda birbirinin aynı olan bazı hükümler, nedense, tekrarlanmıştır. Meselâ Yargıtay Yönetim Kurulu'nun Kuruluşu, hem Mahkemeler Kuruluş Kanunu Tasarısında, hem de Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısında düzenlenmiştir ve yine Hâkimler Kanunu Tasarısının 54. maddesinde hâkim ve savcıların kıdemi hükme bağlanmışken Mahkemeler Kuruluş Kanununda kıdemi düzenleyen hükümlere yer verilmiştir.

Tasarının dili üzerinde de denilebilir ki, yazılışın Anayasa diline uydurulması için dahi, her iki öntasarının baştan aşağı gözden geçirilmesi şarttır. Böyle önemli iki yasanın dili, geçici nitelikte bulunan bir yasanın meselâ bir bütçe yasanının dili gibi olamaz.

Şunu da belirtmek isterim ki, Anayasa'nın geçici 7. maddesindeki iki yıllık sürenin geçmek üzere olması, her ne bahasına olursa olsun, Adliye Mahkemeleri Kuruluş Kanunu tasarısıyla Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısının kanunlaştırılması için sebep sayılamaz; zira bu hüküm, Hükümet veya Meclisin haksız ve yersiz geciktirmelerini önlemek amacıyla konulmuştur, yoksa herne olursa olsun bir takım tasarıların önemlerine uygun bir incelemeden geçirilmelerine engel olmak ve ihtiyacı karşılamayan ve hatta Anayasa'ya uygun olmayan bir takım hükümlerin yasalaşması amacıyla değil!.....Gerek Adliye Mahkemeleri Kuruluş Kanunu Tasarısı, gerekse Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı, gayet önemli ve çözümlenmesi zor ve karışık birtakım ilke sorunlarının (prensip meselelerin), hükme bağlanmasını gerektirdiğinden, bu işler için zaman geçmiş bulunması, kimse için suç sayılamaz. Süreye ilişkin Anayasa hükmü, sürenin haklı bir sebeple aşılması hali için herhangi bir müeyyideye bağlanmış değildir, ilgili yer ve organlarca tasarıların yeniden ve esaslı bir şekilde incelenmesi, kamu yararı gereğidir ve bunu gönülden temenni etmekteyim.

Dekomrasiye bağlı toplumlarda, herhangi bir müessesesinin, en verimli ve düzenli bir yolda işlemesi için ona ait konuların kamu oyuna maledilmesi, ona ilişkin sorunların, meselelerin kamu oyunca benimsenmesi ve bu yolla Yasama Meclisleri'nin en doğru

yolu bulmasına yardım edilmesi şarttır. Yargı yetkisini kullananlar hâkimlerdir, bu kimseler, mesleklerinin özelliği dolayısıyla, kendi konularını kamuya maledecek genişlikte ve sürekli bir propaganda ve yayın yoluna gidemezler. Onun için bir çok fırsatlarda ortaya atılan ve adaleti ilgilendiren konular ve düşüncelerin, aydınlarca iyice ele alınıp yayın yoluyla halka ve başka aydınlara duyurulması, çok yerinde olacaktır. Bu yön üzerinde titizlikle durulmazsa, adalet işlerinin düzeninde görülmemesinden, davaların sürüncemede kalmasından, yalnız bu işler üzerinde söz sahibi olanlar değil, fakat yayın işleriyle uğraşanlar ve konuları bilip veya duyup ta işlemeyen ve başkanlarına duyurmayan bütün aydınlar, manevi ve büyük bir sorum altına girerler. Aydın dinleyicilerden adalet işleri üzerinde iyice durmalarını ve gerekli ilgiyi çekecek yayınlarda bulunmalarını istemek, yersiz ve haksız bir davranış sayılmamalıdır. Adalet işlerinin gereği gibi görülmesinin ve daha kısaca hukuk devleti düşüncesinin gerçekleşmesinin ve kalkınma çabalarının başarıya ulaşmasının en önemli şartlarından birisi, yetenekli hâkim yetiştirmek ve düzeninde ve verimli işleyecek mahkemeler kurmak yolundaki tedbirlerin iyice düşünülüp kararlaştırılması ve kamu oyuna maledilmesidir; yoksa adalet işlerinden haklı yakınmaların ardı arası kesilmez ve kalkınma çabaları, büyük bir oranda sonuçsuz kalır.

Bir de yargı ve hâkimler konusunda tedbirler alırken veya hükümler koyarken, kendimizi eski ve kötü alışkanlıklardan uzak tutmamız, Anayasa'nın neyi gerçekleştirmek istediğini, mahkemeye ve hâkime nasıl bir yer vermek amacıyla olduğunu ve hukuk devletinin nasıl gerçekleşebileceğini her an, gözönünde bulundurmamız esastır. Bunu yapmazsak, Anayasa'ya veya ihtiyaca aykırı hükümler koymaktan veya böyle hükümleri olduğu gibi bırakmaktan, hâkime karşı haksız işlemlerde veya yersiz davranışlarda bulunmaktan ve böyle adaletin temellerini, bilmeyerek ve istemeyerek, zedelemekten kendimizi alıkoyamayız; bu durum da, hâkimden önce, devlet ve yurttaş için zararlı olur.

Kendi düşüncelerimi anlatan sözlerimi dinlemek sabrını ve nezaketini göstermiş olduğunuz için hepinize sonsuz saygılarımı sunarım. Yeni adalet yılı, bütün yurttaşlarımıza kutlu ve gerek hâkimlerimiz, gerekse diğer adalet görevlilerimiz için başarılı olsun.

Hepinizi sonsuz saygılarla selâmlarım sayın Meclis ve Hükümet Başkanlarımız, sayın konuklarımız ve sayın arkadaşlarım.